

Aanmerkingen bij "EEN ZICHT OP OOSTENDE" van R. WEISE

door Jean BECKMANN

Het weze mij toegelaten enige aanmerkingen te formuleren. Bij het lezen van de bijdrage van Rudolf WEISE in het maandblad DE PLATE van de maand september (1) vielen mij enige onnauwkeurigheden op.

Beginnen wij bij "DE MOLENS"

Auteur citeert hier 2 molens op de westkant en 1 molen op de oostkant van de stad. Wat auteur denkt te zien op het schilderij zijn voornamelijk 2 Westmolens. Mijns inziens ziet hij 1 Westmolen en de Noordmolen. De tweede Westmolen bestond in 1650, toen het schilderij werd gemaakt, gewoon niet. Auteur beroept zich op een stadsplan van A. Sanderus en J. Blaeu (2). Mogelijks heeft de tekenaar zich hier miskeken want hij ziet twee molens aan de westkant van de stad maar ziet de molen in het noordwesten (de Noordermolen) niet. Alles heeft te maken met de gezichtshoek waaruit men zijn observaties verricht. Tot hier blijft mijn argumentatie niettemin wat te eenvoudig.

Daarom ging ik te rade bij Daniel FARASYN (3). Volgens deze geprezen Oostende-kenner verrees een eerste molen (na het Beleg van Oostende) ten oosten van de stad in 1605, de Oostmolen, ongeveer in het midden van het huidige Vissersplein. Een tweede molen, de Westmolen, werd opgericht ten zuiden van de Westpoort, slechts enkele maanden later. Nu zou het tientallen jaren duren voor een derde molen werd opgericht op het bolwerk aan de Vlaanderenstraat, de Noordmolen. Daniel FARASYN ontkent niet dat er een tweede molen werd opgericht ten noorden van de Westpoort, maar bevestigt dit ook niet. Het blijft bij een mogelijkheid. Enkel zegt hij dat er in november 1782 een molen werd opgericht aan de voet van de "IJsput".

Een tweede onderzoek betrof de plaats van waaruit het doek werd geschilderd. Hier kwam ik tot de conclusie dat de kunstenaar zich moest bevinden ten westen van de stad, ergens langs de Duinenweg of in de duinen tussen Oostende en de St.-Albertusschans te Mariakerke. Tot die conclusie was R. WEISE ook gekomen. Enkel van op die plaats kon men de "Skyline" waarnemen met alle referentiepunten zoals op het schilderij. Gaat men meer zuidelijk zijn schildersezels neerzetten, ergens tussen de St.Isabellaschans en Oostende, dan zou men eerst de kerk zien, dan de Oostmolen, nu eerst de toren van het stadhuis en dan pas de Westmolen en de Noordmolen.

Een derde onderzoek was meetkundig. Aan de hand van een op schaal gedrukt plan van Oostende, kon ik de afstand aflezen tussen de Peperbusse (de toenmalige kerktoren) en de toren van het toenmalige stadhuis (het tegenwoordige Feestpaleis op het Wapenplein), = ongeveer 350 m in vogelvlucht. De afstand tussen die laatste toren en de noordkant Vlaanderenstraat, waar het bolwerk van de molen stond = ongeveer 290 m. Op het schilderij zijn die afstanden duidelijk in te schatten. Aan de Westpoort tenslotte was de afstand tussen de twee bastions ongeveer 130 m. De Westpoort stond halverwege tussen de twee bastions en de op het plan Sanderus voorkomende molens. Dus de afstand Westmolen-Westpoort en Westpoort-tweede molen bedroeg maximaal 65 m. Op het schilderij is die tweede molen bijgevolg niet te zien. Afhankelijk van de plaats waar de kunstenaar zijn werk uitvoerde, kon die tweede molen, zo hij bestond, de toren van het stadhuis aan het zicht onttrekken.

Nu "het hoofdmenu": DE ST.-MAARTENSKERK

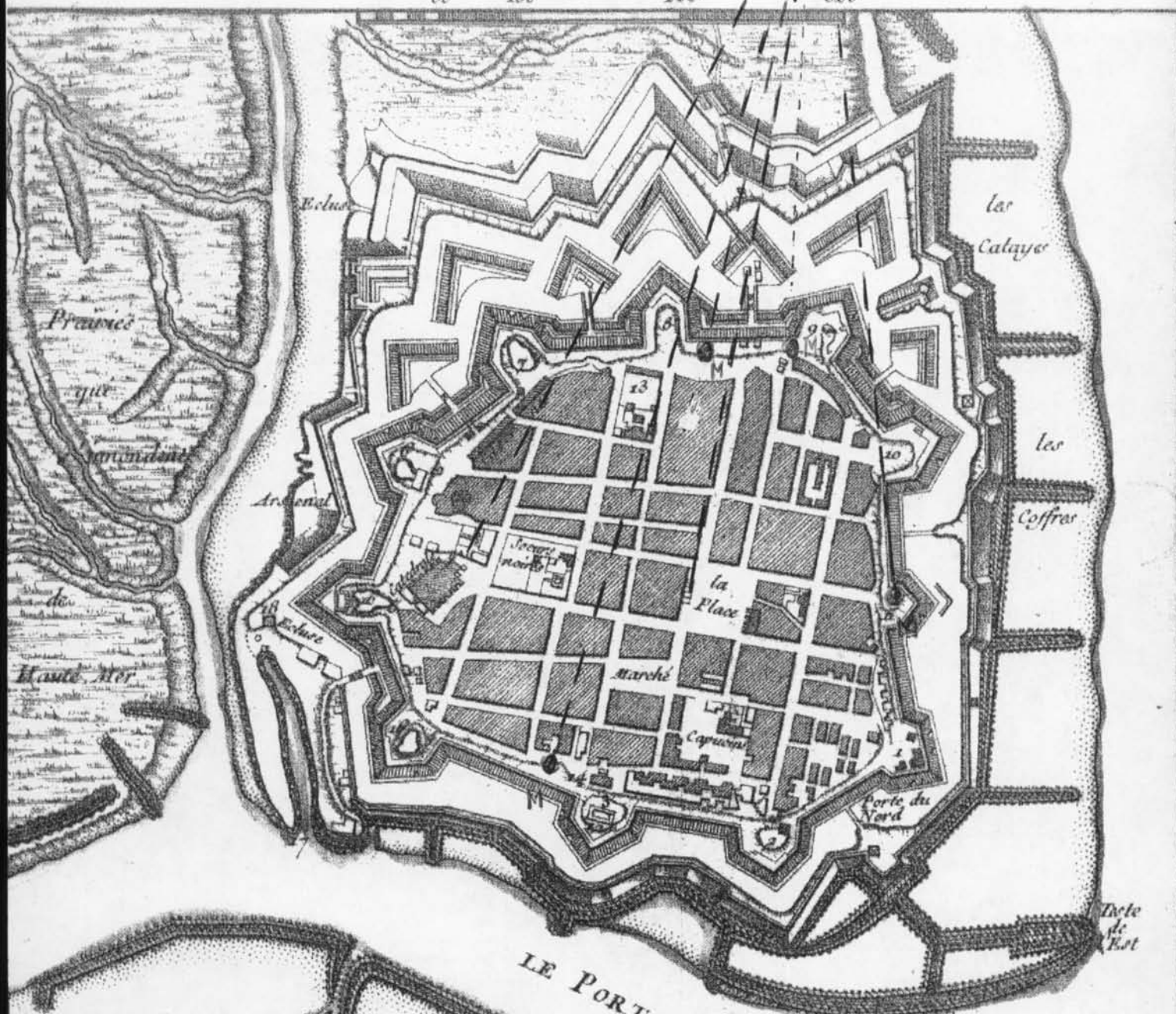
Rudolf WEISE heeft het in zijn bijdrage over een St.-Maartenskerk. Laten we duidelijk zijn: een St.-Maartenskerk heeft in Oostende nooit bestaan. De enige parochiekerk in Oostende (Nieuwe Stad, sinds 1395) was de St.-Pieterskerk, gebouwd in 1436-1438 (4) en herbouwd in 1476-1478 (5).

Kunstenaar by de.
Albertuswyk

PLAN D'OSTENDE

Echelle de trois cent Toises.

50 100 200 300

RENVOI.

1. Bastion de la Plate-forme.	11. Bast. de Martin Clé
2. Bast. Nouveau.	12. Magazins.
3. Bast. des Lanternes.	13. Filles de la Conception.
4. Bast. du Ponton.	14. Hôpital.
5. Bast. de l'Écluse.	15. Corderies.
6. Bast. des Arbois.	16. Faux douxes.
7. Bast. de Babilone.	17. Crique S ^{te} Catherine.
8. Bast. de la Floride.	18. Grande Écluse ou Canal
de Plaschendael.
9. Bast. de la Glacière.	
10. Bast. de la Cassette.	

Gerestaureerd na 1604. Tot nog toe éénbeukig, werd driebeukig rond 1640. Brandde af in 1712, werd hersteld en brandde opnieuw af in 1896.

Waar komt de vermelding St.-Maartenskerk vandaan? Hier ging ik eerst te rade bij C. LOONTIENS (6) destijds stadsarchivaris en bibliothecaris van Oostende. Uit zijn bijdrage over het onderwerp, het volgende:

"...Een eerste nieuwe klok zou in 1609, op Goede Vrijdag 17 april opgehangen worden in aanwezigheid van Gewijde Stassart, pastoor van Brugge, die de klok wijdde. Aan welken Heilige werd deze eerste klok toegewijd? Aan Sint.-Pieter, denkt ge? Neen, aan Sint.-Maarten, die dus wel de schutspatroon was van de parochie..."

C. LOONTIENS ging op zijn beurt te rade bij Oostende-kenner bij uitstek E. VLIETINCK, die over het onderwerp een artikel publiceerde (7). Hier zegt hij het volgende:

"...de makers van de oude plans onzer stad zijn eenvoudig gemist. Waarschijnlijk hebben zij de klok met de kerk verward - het deel met het geheel...- Missen is menselijk..."

Ik kan mij slechts aansluiten bij deze twee stadskenners. Het valt mij op dat nooit één andere historicus, naar mijn weten, een bijdrage heeft gepubliceerd over een mogelijke St.-Maartenskerk. Zelfs J. BOWENS (8) niet. Enkel op stadsplattegronden komt een St.-Maartenskerk meermaals voor.

Laten we de plattegronden eens bekijken.

Verbouwe 258. Plan SANDERUS (9). "Flandria Illustrata, 1641". In de legende onder A: "St.-Maartenskerk".

Verbouwe 297. Plan J. B. NOLIN 17e eeuw, Parijs (10). Legende van 17 nummers met onder 14: "Église Saint-Martin".

SAO: PT/GO51. 1659 (11). "Oostende uit het Oosten gezien". Geen legende. Enkel boven de kerk geschreven in het Duits: "St.-Peter und Pauli".

SAO: KP/GO15. 1660 (12). Legende van vijf nummers waaronder 1 St.-Martens-Kerck. Wat hier opvalt, is de duidelijkheid waarmee de kerk staat afgebeeld. Is driebeukig. De gebouwen der Oratorianen zijn ook goed weergegeven.

SAO: KP/H081. 1706. C. HOPPACH (13). De legende in het Frans met onder 25: La Grande Église en onder 26: Les Pères de l'Oratoire.

Verbouwe 318. Plan G. BODENEHR (14). 1720. Duits. Naar mijn mening een bijgewerkte versie van het grondplan van J. B. NOLIN. Parijs. (Verbouwe 297). Geen legende, enkel St.-Martin, (in het Frans geschreven).

Verbouwe 327. J. en R. OTTENS (15). 1738 Amsterdam. Ned. "Grondtekening der stad Ostende". Legende van 43 nummers waaronder 33: De Grootte Kerk en 34: De St.-Martens Kerk.

SAO: KP: H099. Matheas SEUTTER (16), 1740. Duits. De legende geeft onder Q waar de pastorie en de gebouwen van het Oratorium moeten staan aan: Grote Kerk en onder R: Sint Maartenskerk.

SAO: KP/G030 (17). Parijs. 1742. Recueil contenant des Cartes nouvelles. Geen legende. De kerk en de gebouwen der Oratorianen duidelijk getekend.

OHP8/0826 en/of 0827. Pro Civitate en D. FARASYN (18). 1750. "Plan in reliëf van Belgische steden". (Franse editie) blz. 148. Legende 46: La Grande Église S. Pierre (et Paul), 49 La Cure = Pastorie.

SAO: KP/F038 (19). 1764. BELLIN; Frans; Bij de kerk: "Cathédrale". Gebouwen der Oratorianen duidelijk weergegeven.

SAO: KP/G022 (20). Onbekend. Geen datum. Legende onder 25: St.-Martins Kercke. Deze lijst van plattegronden is zeker niet volledig.

Op de 12 doorgenomen plattegronden komt St.-Maartens Kerk 7 maal voor, dit vooral op plannen van 1641 tot 1740, waaronder bijgewerkte kopieën. St.-Petrus en Paulus 2 maal. Grote Kerk 1 maal, 2 verscheidene kerken 2 maal. 1 maal wordt Kathedraal gebruikt.

Om mijn studie geloofwaardiger te maken, ging ik nog te rade bij de Zwarte Zusters, die hebben de periode 1609-1800 meegemaakt en lieten ons een manuscript achter (21). In 1712 werd hun kerk zelfs de parochiekerk van Oostende na het afbranden van de Hoofdkerk. Nergens in hun teksten is er sprake van een St.-Maartenskerk.

Nog niet tevreden, consulteerde ik het werk van R. VANCRAEYNEST (22), nog zo een excellente Oostendekenner, die behandelde in detail het werk der Oratorianen = (o.a. het werk van de pastoors der parochiekerk). Nergens in zijn werk is er sprake van een St.-Maartenskerk. Wel vindt men in zijn werk de namen "Parochiale Kerk - Parochiekerk - SS. Petrus en Paulus Kerk".

Tot slot een kleine anekdote. In mijn opzoeken kwam ik wel een St.-Maartenskapel tegen in de Kapellestraat (23). Dit gepubliceerd door een gewaardeerde auteur van bij ons.

Maar zoals E. VLIETINCK zelf zegde: "Missen is menselijk". Mogelijks hoor ik daar ook bij!

VERWIJZINGEN

- (1) Rudolf WEISE. "Een Zicht op Oostende". Maandblad DE PLATE september 2004, blz. 190-192.
- (2) A. SANDERUS. Flandria Illustrata, 1641. Deel I blz. 310-311.
Stadsarchief KP/H. 94. Verbouwe 258.
- (3) OHP8/1471. Daniël FARASYN "Oostendse Molens". Maandblad DE PLATE, 1978.Jrg. 7, nr. 9, blz. 11-12.
- (4) OHP8/1278. Edw; VLIETINCK "Het Oude Oostende...", blz. 40, 1^e kolom.
- (5) OHP8/1726. C. LOONTIENS een St.-Maartenskerk te Oostende. DE PLATE, XIX.1990, blz. 248-253.
- (6) OHP8/0765. J. BOWENS "Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad...Oostende". Herdruk Oostende 1981, deel 1, blz. 22.
- (7) Edw. VLIETINCK, De Zeewacht, november 1933.
- (8) OHP8/0765. J. BOWENS "Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad... Oostende". Herdruk Oostende 1981.
- (9) OHP8/5969. P. LOMBAERDE (red.), "Met grof Geschut", Oostende: Stad Oostende en Stichting Vlaams Erfgoed 1999, blz. 59.
- (10) OHP8/0892. R. LAURENT "De havens aan de Kust en aan het Zwin doorheen oude plannen en luchtfoto's", Brussel 1986, Rijksarchief.
- (11) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 49. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (12) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 47. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (13) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 59. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (14) Maandblad DE PLATE 1985, blz. 57.
- (15) Maandblad DE PLATE 1987, blz. 87.
- (16) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 57. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (17) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 58. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.

- (18) OHP8/0826 en 0827. D. FARASYN "Belgische Steden in Reliëf". Brussel Pro Civitate, 1965, blz. 139-162.
- (19) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 62. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (20) O. DEBAERE. Stedenatlas Oostende, afb. 63. Oostendse Historische Publicaties 9. Stadsarchief Oostende.
- (21) Anoniem Manuscript. "De Historie van het Klooster der Zwarte Zusters te Oostende". Oostende, DE PLATE 1983-1987.
- (22) OHP8/4413. R. VANCRAEYNEST en A. DE GROEVE "Onze-Lieve-Vrouw College Oostende". Onderdeel: College der Oratorianen 1653-1796.
- (23) OHP8/1055. Omer VILAIN "Langs 't hard zand: kleine Oostendse histories". Oostende, eigen beheer, 1973.

Verklaring der afkortingen:

SAO : Stadsarchief Oostende.

KP: Kaarten en Plannen.

OHP: Oostendse Historische Publicaties.

OHP8: Bibliografie van de geschiedenis van Oostende

OHP9: Stedenatlas Oostende

LIDGELD 2005

Het lidgeld voor het lidmaatschap bij de Oostendse Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate is voor het jaar 2005 als volgt vastgesteld:

Aangesloten lid:	11 Euro
Steunend lid:	15 Euro
Beschermend lid: vanaf	25 Euro

Enkel zij die tot nu toe niet gestort hebben (laatste storting ontvangen op 31 oktober) vinden hierbij een stortingsbulletin.

Jean Pierre FALISE
Penningmeester